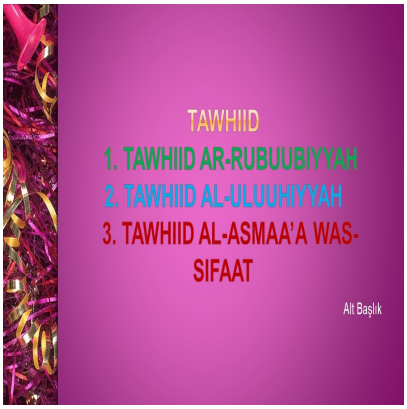

Gosoota Tawhiida-Kutaa 1

Description

Akkuma kutaa darbe keessatti jenne tawhiida jechuun Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa gooftummaa (rubuubiyyah), zaata, sifaataa Isaatii fi Isa gabbaruu keessatti Isa tokkichoomsu fi waa itti fakkeessu fi qindeessu dhiisudha. Kanarraa kaâ€™uun tawhiidni bakka saditti qoodama: 1ffaa- Tawhiidu Ar-Rubuubiyyah, 2ffaa-Tawhiidu al-asmaaâ€™a wa sifaat, 3ffaa-Tawhiidu al-uluuhiyyah
In sha Allaah kunniin sadan maal akka taâ€™an balâ€™innaan kan ilaallu taâ€™a. Namni tawhiida shirkii irraa qulqulluu taâ€™e qalbii keessaa yoo qabaate, jireenya qabaata. Sababni isaas, jireenyi tawhiida irratti tan ijaarramtedha. Tawhiida malee jireenyi jireenya hin jedhamtu. Dhandhamaa fi miâ€™aa hin qabdu. Kanaafu, namni gammachuu bitachuu fi ibidda irraa of baraaru barbaadu waaâ€™ee tawhiidaa sirritti beekun hojii irra oolchuf tattaafachu qaba.

1ffaa- Tawhiidu Ar-Rubuubiyyah (Tawhiida Gooftummaa)

Hiika tawhiida kanaatti seenun dura mee hiika Rabb jedhu ilaaluf haa carraaqnu. Sababni isaa jechi rubuubiyyah jedhu jecha rabba jedhu irraa kan horsifameedha. Jechi Rabb jedhu galmee afaanii keessatti hiika baayâ€™ee qaba. Garuu yeroo sirritti qoratame hiikni **Rabb (Gooftaa)** jedhu hundee sadiitti deebiâ€™a. Hiikonni biroo hiikota sadan kanniin jalatti ramadamu dandaâ€™u.

1ffaa- Jechi **Rabb** jedhu hiika Maalik jedhu qaba. Asitti maalik jechuun wanta tokko qabaachu, abbaa itti taâ€™uu fi tooâ€™achudha. â€œFulaanu Rabbud-daariâ€• yommuu jedhamu, â€œebalu abbaa manaatiâ€• jechuu isaati. Haaluma kanaan Rabbu daabbati- jechuun abbaa beelladaa. Namni waa qabu hundi wanta saniif rabb taâ€™a. Kana jechuun mirga abbummaa irratti qabaata. Wanti suni kan isaa taâ€™a. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa wantoota hundaa waan uumef **Rabb (Gooftaa)** wantoota hundaati. Wantoonni uumaman hundi kan Isaati.

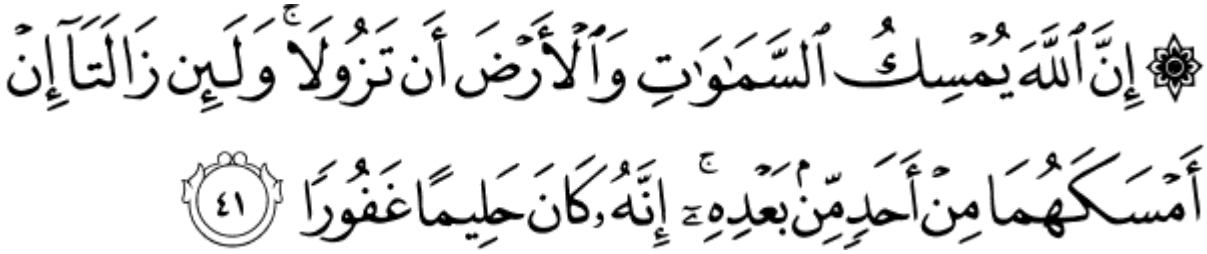
2ffaa- Jechi **Rabb** jedhu hiika Bulchaa ajaja isaatiif bulan (As-Sayyidul Muxaaâ€™a) qaba- Hayyuu lugaa Arabiffaa ibn Munzir ni jedha: Rabeytul qawma (ummata bulche)- kana jechuun ani isaanii ol taâ€™e. Ni jedhama: Rabba fulaanu qawmahu- ebalu ummata isaa bulche, isaaf kan masakaman (ajajaman) taasise.

3ffaa- Jechi **Rabb** jedhu hiika â€œwaa kan fooyyessu, qindeessu, guddinnaa fi kunuunsa isaatiif kan dhaabbatuâ€• qaba. Inumaa, haayyoonni gariin jechi rabb jedhu jecha tarbiyah jedhu irraa kan dhufeedha jedhu. Sababni isaas Rabbiin subhaanahu haala uumamtootaa kan sirreessu, qindeessu, isaan guddisuu fi kunuunsudha. Tarbiyah jechuun guddisuu, kunuunsu, barsiisuu fi wanta guddinnaf barbaachisu biroo dhiyeessudha.
Ni jedhama: Rabba waladahu- kana jechuun hanga guâ€™uu fi umrii ijoollummaa darbuutti ilma isaa fooyyesse, haala gaariin guddise[1]. Allaahn Rabbi (Gooftaa) wantoota uumaman hundaati. Kana jechuun uumuu irraa jalqabe hanga duâ€™anitti ykn badanitti kan guddisu, kunuunsu, barsiisu, eegu fi haala isaanii sirreessu fi qindeessu Isa.

Sheykul Islaam ibn Taymiyyan ni jedha: al-**Rabb** jechuun kan gabricha Isaa guddisuu fi kunuunsu, amala isaaf kennu, ergasii ibaada fi wantoota biroo irraa haala isaa hunda keessatti kan isa qajeelchudha.) [2]
Al-Maqruuzi ni jedha:â€¦al-**Rabb** Uumaa namoota hundaa argamsiiseedha, isaan guddisuuf, kunuunsu fi fooyyessuuf kan dhaabbateedha. Uumuu, sooru, fayyaa [isaaniif kennu], amantii fi addunyaa isaanii fooyyessu irratti itti gaafatamummaa kan fudhateedha.)[3]

Kanaafu, Rabbiin kan wanta hundaa uume, guddisuu, kunuunsu, eegu, qananiisu, barsiisu, qajeelchu, tooâ€™atu, bulchu, qindeessu, sirreessu, balaa namarraa deebisuu fi kaasu, sooru fi fooyyessudha. Kanaafu, uumamtoonni sakandii takkaaf Rabbiin malee jiraachu hin dandaâ€™an. Wantoonni hundi Isatti hajamu. Sababni isaas, Inni Rabb (Gooftaa) isaaniiti. Kana jechuun kan isaan uume, jiraachisu, nyaachisu, eegu, tooâ€™atu, kunuunsu fi wantoota barbaadan biroo isaaniif godhu Isa.

Allaahn Rabbi samii fi dachiiti. Kana jechuun samii fi dachii kan uumee Isa. Akka hin kufnee fi hin banne yeroo hundaa kan eeguu fi tooâ€™atu Isa. Rabbiin ni jedha:

â€œ**Dhugumatti, Rabbiin samii fi dachiin [bakka isaaniitii] akka hin deemne qaba. Osoo bakkaa deemanii Isa malee wanti tokkoyyuu isaan lamaan hin qabu. Dhugumatti, Inni Obsaa, Araaramaa taâ€™eera**.â€• Suuratu Faaxir 35:41

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa samiin akka hin kufnee fi dachiin sochoâ€™uun akka hin banne bakkatti isaan qaba. Osoo samiin kan kuftuu fi diddigamtu taatee, akkasumas, dachiinis sochooâ€™un badde, Rabbiin ala eenyullee bakkatti isaan qabuu fi deebisu hin dandaâ€™u. Yommuu uumamtoonni badii gurguddaa akka shirkii, soba Rabbiin irratti dubbachuu fi kan biroo hojjatan, Rabbiin ni obsa. Dafee isaan hin adabu. Tarii gara Isaatti deebiâ€™uun araarama kan kadhatu ni jira. Innis ni araaramaaf. Inni Obsaa, Araaramaa waan taâ€™eef. Kuni hundi kan agarsiisu uumamtoota kan uumuu, samii fi dachiin akka hin banne kan eeguu fi qabu Rabbii Tokkicha. Kanaafu, uumamtoonni garmalee Rabbitti hajamu. Gonkuma gargaarsa, eegumsa fi kunuunsa Isaatirraa bilisa taâ€™anii jiraachu hin dandaâ€™an. Garuu

namoonni baayâ€™een kana hin hubatan. Qabeenyaa fi wanta barbaadan yommuu argatan mataa isaaniitiin waan jiraatan isaanitti fakkaata. Osoo qileensa isaan gara keessatti fudhatanii fi bishaan dhugan san Rabbiin qabee, eenyutu qileensaa fi bishaan isaaniif fidu dandaâ€™aa? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

â€œ**Jedhi, â€˜Mee naaf himaa! Osoo bishaan keessan dachii keessatti gadi lixaa taâ€™ee, namni bishaan yaaâ€™u isiniif fidu eenyuu?â€™**â€• Suuratu Al-Mulk 67:30

Hanga fedhan namoonni haa qotan haala dhaqqabuu hin dandeenyeen osoo bishaan handhuura dachii keessatti garmalee gadi lixee, Rabbiin malee eenyutu bishaan yaaâ€™u fiduu dandaâ€™aa? Gonkumaa hin dandaâ€™an. Inumaa, osoo bishaan duumessa irraa buâ€™uu baate, Rabbiin ala eenyutu copha bishaanii duumessa irraa buusu dandaâ€™aa? Qurâ€™aana keessatti, â€œ**Sila bishaan dhugdan san argitanii? Isintu duumessa irraa buuse moo Kan buuse Nuhi? Osoo feene ashaboo [kuraawaa] isa taasifna. Kanaafu, maaliif [Rabbiin] hin galateefannee?â€•** (Suuratu Al-Waaqiâ€™a 56:68-70) Bishaan hundee jireenyaati. Bishaan malee jiraachun hin dandaâ€™amu. Kanaafu, beekanis wallaalaniis uumamtoonni hundi gara Rabbiitti hajamu. Gonkuma Isarraa of gahanii jiraachu hin dandaâ€™an.

Kanaafu, hiika **rabb** jedhu yoo sirritti hubanne, tawhiidu ar-rubuubiyyah hubachuun nu hin dhibu. Ar-Rubuubiyyah (Gooftummaan) sifaataa (amala) Rabbii taâ€™a. Kana jechuun Gooftaan waan hunda uumuu, jiraachisu, ajjeesu, kaasu, sooru, kunuunsu, qindeessu fi hojii biroo hojjatu Rabbiidha. Kanaafu, Tawhiidu ar-Rubuubiyyah jechuun waan hundaa kan uumuu, kan sooru, kan ajjeesu fi jiraachisu, kan fayyadu fi miidhu, yeroo fedhetti wanta barbaade kan hojjatu Rabbiin qofa akka taâ€™e amanuu fi kana keessatti shariikaa fi dorgomaa akka hin qabne mirkaneessudha[4]. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

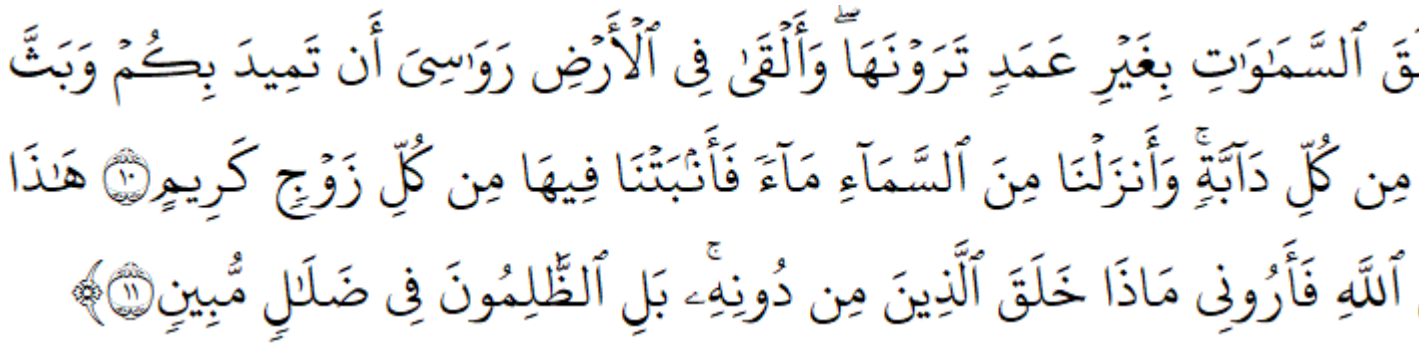
ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم
مَّن يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَىْءٍ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

â€œRabbiin Kan isin uume, ergasii isin sooru, ergasii isin ajjeesu, ergasii isin jiraachisuudha. Shariikota keessan keessaa kanniin irraa wanta tokko kan hojjatu ni jiraa? Wanta isaan itti qindeessan irraa Inni (Rabbiin) qulqullaaâ€™e oltaâ€™e.â€• Suuratu Ar-Ruum 30:40

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa kan isin uumu, isin nyaachisuu fi obaasu, isin ajjeesu fi Guyyaa Qiyaamaa isin jiraachisu Isa qofa akka taâ€™e beeksisa. Shariikota mushrikoonni kadhatan keessaa eenyullee wanta kanniin keessatti Rabbiin waliin kan hirmaatu ykn qooda fudhatu hin jiru[5]. Asitti shariikota jechuun wantoota namoonni Rabbiitti qindeessaniidha ykn Isa waliin kadhataniidha. Kanneen akka taabotaa, sanamaa, namoota, Malaykoota, Jinnoota fi uumamtoota biroo. Namoonni â€œwantoonni kunniin Rabbitti nu dhiyeessu ykn jaarsummaa nuuf taâ€™uâ€• jechuun wantoota kanniin kadhatu.

Yookiin akkuma Rabbiin wanta tokko hojjatu isaaniis ni hojjatu jechuun yaadu. Haala kanaan Rabbitti qindeessu (shaarraku). Taabonni, namoonni, malaaykonni, Jinnooni kunniin wanta Rabbiin hojjatu hojjachuu hin dandaâ€™an. Kanaafu, uumu, sooru, ajjeesu, jiraachisu kan dandaâ€™u Rabbii Tokkicha qofa erga taâ€™e, akkamitti uumamtoota wantoota kanniin hin hojjanne Rabbitti qindeessu? Wanta isaan itti qindeessan irraa Rabbiin qulqullaaâ€™e oltaâ€™e.

Kanaafu, wanti asirraa hubannu Kan wanta hundaa uumuu, sooru, jiraachisu fi ajjeesu Rabbiin qofa. Tarii namoonni wanta tokko uumu dandaâ€™u. Garuu kuni fedhii Rabbiitin kan taâ€™uu fi daangefamaadha. Namoonni wanta tokko yommuu uuman wantuma duraan jiru gara wanta biraatti jijjaran malee wanta gonkumaa hin jirre uumuu hin dandaâ€™an. Wanta gonkumaa hin jirre uumuu kan dandaâ€™u Rabbiin qofa. Fakkeenyaf, namoonni telefoona, kompiyutara, xiyyaara fi kkf ni hojjatu. Wantoota kanniin wantootuma duraan jiran irraa hojjatu. Sibila, pilaastiki fi seraamiki walitti fidanii hojjatu. Garuu sibiila, seeramiki fi pilaastiki kana dhabama irraa Kan argamsiise Rabbiin qofa. Ammas, namoonni samii irraa bishaan buusun biqiltoota biqilchuu hin dandaâ€™an. Rabbiin ni jedha:

â€œ**Samiiwwan utubaalee argitan malee uume. Gaarreen gadi dhaabbatoo taâ€™aniis akka dachiin isiniin hin sochoonef keessa kaaâ€™e. Lubbu-qabeeyyi hunda irraa ishii (dachii) keessa facaase. Bishaan samii irraa buufnee [biqiltoota] gosoota gaggaarii hunda irraa ishii keessatti magarsine. Kuni uumama Rabbiiti. Warroonni Isaa gadi jiran wanta uuman mee natti agarsiisaa. Dhugumatti, miidhaa raawwattoonni (zaalimonni) jallinna ifa galaa keessa jiru.â€•** Suuratu Luqmaan 31:10-11

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa samiwwan torba garmalee guddatanii fi furdatan tokko kan biraa irra gochuun uume. Samiiwwan kunniin utubaalee homaatu hin qaban. Osoo qabaatanii silaa ni argitu turtan. Akkanatti kan dhaabbatan Dandeetti Rabbii qofaani. Akka isiniin hin sochoone gaarreen jajjaboo fi dhedheeroo dachii keessa godhe. Lubbuu qabeenyi lukaan deemanii fi garaan shololiâ€™an dachii keessa facaase. Kunniin ilma namaatiif kanneen masakamanii fi laaffifamaniidha. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala yommuu dachii keessa lubbu-qabeenyi facaasu, sooranni isaaniif barbaachisaa akka taâ€™e ni beeke. Kanaafu, samii irraa bishaan buusun biqiltoota gosa gargaraa fi babbareedo taâ€™an biqilche.

â€œ**Kuni**â€• kana jechuun samiwwan, dachiin, gaarreen, lubbu-qabeeyyi fi lubbu-dhabeeyyin, biqiltoonni uumama Rabbiiti. Rabbiin qofatu isaan uume. Isaan uumuu keessatti homtu Isa waliin qooda hin fudhanne. â€œ**Warroonni Isaa gadi jiran wanta uuman mee natti agarsiisaa.â€•** Kana jechuun taabonni, sanamni, namoonni fi uumamtonni biroo Rabbiin waliin gabbartanii fi kadhattan sunniin wanta

uuman yoo qabaatan mee natti agarsiisaa. Akkuma Rabbiin uumuu ni uumuu, akkuma Inni sooru ni sooru? Ibaadan (gabbariin) isin isaaniif gootan sirrii akka taâ€™uuf kanniin keessaa wanta uuman yoo qabaatan mee natti agarsiisaa?

Akkuma beekkamu, gonkumaa wanta sharikoonni isaanii uuman agarsiisu hin dandaâ€™an. Sababni isaas, wantoota tarreefaman armaan olii hunda kan uume Rabbiin qofa akka taâ€™e mirkaneessanii jiru. â€œ**Dhugumatti, miidhaa raawwattoonni (zaalimonni) jallinna ifa galaa keessa jiru.â€•** Kana jechuun namoonni Rabbi gaditti wanta biraa gabbaran (waaqefatan) miidhaa raawwattoota (zaalimota) jallinna ifa bahaa keessa jiraniidha. Sababni isaas, wanta nama fayyaduu, miidhuu, ajjeesuu fi jiraachisuu hin dandeenye gabbaran (kadhatan). Rabbii Khaaliqa waa hundaa sooru fi tooâ€™atuf hojii isaanii qulqulleessu dhiisan[6].

Gabbaramu fi kadhatamu kan qabu Rabbii waan hundaa uume, faayda namaaf fidu, miidhaa namarraa deebisu, wantoota hundaa beeku fi wanta hundaa irratti dandaâ€™aa taâ€™eedha. Namoonni Rabbii guddaa kana dhiisanii wanta isaan hin dhageenye, isaan hin fayyannee fi miidhaa isaan irraa hin deebisne kadhatan dhugumatti jallinna ifa bahaa keessa jiru. Namoonni gara qabrii deemun nama achi keessatti awwaalame kadhatan ykn nama duâ€™ee waammatan dhugumatti jallinna ifa bahe keessa jiru. Ammas, namoonni Iyyasuusin, Mariyamiin, Goorgisin, Mikaaâ€™elin, Gabraâ€™eli fi wantoota biroo kadhatanii fi sagadaniif jallinna ifa bahaa keessa jira. Sababni isaas, uumamtoonni kunniin wanta namoonni kunniin jedhan hin dhagahan, faayda isaaniif fidu fi miidhaa isaan irraa deebisuu hin dandaâ€™an. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

﴿يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ وَمَا لَا يَنفَعُهُۥۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ١٢﴾

â€œ**Rabbiin ala waan isa hin miinee fi hin fayyadne kadhata. Suni isatu jallinna fagoodha.â€•** Suuratu Al-Hajj 22:12

﴿وَمَنۡ أَضَلُّ مِمَّن يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسۡتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَهُمۡ عَن دُعَآئِهِمۡ غَٰفِلُونَ ٥﴾

â€œ**Nama Rabbiin ala waan hanga Guyyaa Qiyaamaatti homaa isaaf hin awwaannee fi isaan (warri kadhataman) kadhaa isaanii irraa dagatoo taâ€™an gabbaru caalaa jallataan eenyu?â€•** Suuratu al-Ahqaaf 46:5

Guduunfaa

â˜›Tawhiinni bakka sadiitti qoodama: 1ffaa-Tawhiidu ar-Rubuubiyyah, 2ffaa- Tawhiidu al-asmaaâ€™a wa sifaat, 3ffaa-Tawhiidu al-uluuhiyyah
â˜›Jechi â€œRabbâ€• jedhu hiika baayâ€™ee qaba. Garuu hiikota kanniin bakka sadiitti qoodun ni dandaâ€™ama:

1ffaaâ€“ wanta tokkotti abbaa taâ€™uu fi tooâ€™annaa guutuu irratti argachuu. Allaahn Rabbul aalamiina- kana jechuun wantoonni uumaman hundi kan Isaati, tooâ€™anna guutuu isaan irratti qaba. Sababni isaas, Kan isaan uume, jiraachisu, ajjeesu, haala isaanii qindeessu fi tooâ€™atu Isa.
2ffaa-Rabb jechuun Bulchaa ajaja isaatiif bulaniidha.
3ffaa-Rabb jechuun **Kan waa fooyyessu, guddisu, kunuunsu** fi **qananiisu**dha. Allaahn subhaanahu wa taâ€™aalaa Rabbi (Gooftaa) waan hundaati. Sababni isaas, kan isaan uume, guddisu, jiraachisu, kunuunsu, eegu, tooâ€™atu, fooyyessu, sooru, qajeelchu fi wanta isaan barbaachisu biroo isaaniif dhiyeessu Isa. Gonkumaa uumamtoonni sakandii takkaaf Rabbiin irraa of gahanii jiraachu hin dandaâ€™an. Osoo Rabbiin qabuu fi eegu baate samiin ofiin dhaabbachu hin dandeessu. Sababni isaas, jalaa utubaa hin qabdu. Osoo Rabbiin qileensa fi bishaan isaaniif dhiyeessu baate, silaa namoonni sakandii takkaaf jiraachu hin dandaâ€™an.
â˜›Kanaafu ilmaan namaati fi uumamtoonni biroo Gooftaa isaan kunuunsuu fi eegutti garmalee hajamu.
â˜›Kanarraa kaâ€™uun tawhiidu ar-rubuubiyyah jechuun kan wantoota hundaa uume, sooru, jiraachisu, ajjeesu fi qindeessu Rabbiin qofa akka taâ€™e amanuu fi hojiwwan Isaa kanniin keessatti shariika (kan Isa waliin qooda fudhatu) akka hin qabne mirkaneessudha. Samii, dachii fi wantoota isaan jidduu jiran kan uumee Rabbii Tokkicha. Eenyulle Isa hin gargaarre. Erga uume boodas isaan bulchuu fi tooâ€™achu keessatti gargaaraa fi gorsaa hin qabu. Ni jedha:

وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن
لَّهُۥ وَلِىٌّ مِّنَ ٱلذُّلِّ ۖ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

â€œJedhi â€˜Faaruun Kan Rabbi ilma hin godhatiniiti, Kan mootummaa keessatti shariika hin qabnee fi dadhabbinna irraa kan kaâ€™e gargaaraan kan Isaaf hin jirreeti.â€™ Guddisu Isa guddisi.â€• Suuratu Al-Isra 17:111 (Guddisu Isa guddisu-jechuun amaloota gaggaarii Isaa beeksisuun, maqaalee Isaa gaggaariin Isa faarsun kabaja guddaan Isa kabaji)

â˜› Wantoota hundaa kan uume, sooru, jiraachisu, eegu, ajjeesu, nama fayyadu fi balaa namarraa deebisu Rabbiin qofa erga taâ€™e, namoonni Isa qofa gabbaruu qabu. Rabbii Tokkicha dhiisanii wanta isaan hin fayyannee fi hin miine kadhachuu ykn gabbaruu hin qaban.

Kitaabban wabii:
[1] Ash-Shirku fiil qadiimi wal hadiisi-fuula 56, Abu Bakr Muhammad Zakariya
[2] Madda olii-fuula 59
[3] Madda olii-fuula 60
[4] Madda olii-fuula 65, Min maâ€™aalim Tawhiid, fuula 20, Sheyk Abdurazzaaq bin Abdul-Muhsin Badri
[5] Tafsiiru Saâ€™diyy-fuula 755
[6] Tafsiir Saâ€™idiyy fuula 760
Ibtilaaâ€™ul Iraadati bil Iimaani wal-Islaami wal-Ibaadatiâ€“ Fuula 165-168, Abdurahman Habankah

Date Created

June 19, 2019
Author
admin